

Furcsa látvány lehet a mi szakkörünk. Benn ül néha nyolcvan-kilencven gyerek is egy teremben, mindenki linóleumot metsz. Látni lehet, hogy itt évente elmetszenek egy lakásra való linóleumpadlót. És ugyanezt csinálják időnként rajzórán is.

Honnan származik az ötlet?

Ez az egész grafikai órület onnan ered, hogy olvastam egyszer egy japán iskola rajzórájáról: az összes gyerek előtt volt egy kis fametszőlap. Mindenki elkészítette a metszetét, lehúztak annyit belőle, ahány osztálytársuk volt, és így valamenynyire gyerekek lett év végére egy több száz lapból álló kis albuma az osztálytársak nyomataiból. Ebben az iskolában a képek üzenetté változtak, egymásnak üzentek vele a gyerekek.

Az én gyerekeim is csináltak szép képeket rajzórán, de hát ez csak egy-egy kép volt. Elkezdtem linóba meg rézkarcba metszeni, hogy adhassanak egymásnak belőle, meg kiállításokra is küldhessünk. Ha ugyanis a gyerek csak egy képet készít, azt nem vehetem el tőle. Ezt a problémát a sokszorosító grafika megoldotta.

Eleinte csak a legügyesebb gyerekek metszhettek, aztán egyre több ilyen legügyesebb gyerek lett. Ma már ötödikben azzal kezdem, hogy minden gyereket megtanítok linóleumot metszeni, és amint valakinek érdekes megoldása van, rögtön kapja a linóleumot. Egy-két tanítási órán még visszatérhet a munkájára, de akik lassabbak vagy nagyon igényes munkát végeznek, pénteken délután jöhetnek be folytatni.

Tavaly történt egy nagyon érdekes eset, amikor majdnem felsültem a módszeremmel. Február környékén járt már az idő, a tónusozás technikáját tanultuk. Tojásokat tónusozgattunk, utána szabadon dolgozhatták fel a témát. Az ilyen szabad feldolgozásban a gyerek gyakorlatilag azt csinál a témával amit akar, fő, hogy a címben benne legyen a modell neve, ebben az esetben a tojás. Néhány verset is felolvastam, amelyikben tojás körül zajlik a történet, többek közt a Kalevala első fejezetét, s a gyerekeknek annyira megtetszett ez a mű, hogy végigolvastatták az egész könyvet. Mind a negyvenöt fejezetet fel kellett olvasnom.

S ezzel inspiráltad is a gyerekeket?

Említettem azt a szabályt, hogy a szép munka linóleumot kap. Itt majdnem minden gyerek nagyon szép munkát készített, és legalább húszezer forintba került volna, ha mindenkinek adok egy-egy darab anyagot, úgyhogy inkább kimetszettük egybe az egészet. Ez technikailag nehéz volt, nem tudta minden gyerek csinálni. Először gyártottak egy-egy kis próbanyomatot, elkészítették a vázlatukat a fejezetükhöz. A legjobb motívumokból összerajzolták a fejezetképet, mindenki megrajzolt belőle egy kis linóleumra egy részletet, kimetszette. Idáig nagyon sokan eljutottak, vagy kétszáz-kétszázötven gyerek, de aztán mikor a munka mechanikusabb része jött volna, a fekete papírra kellett volna a metszési tervet csinálni, akkor az osztályok kezdtek szép sorban kiszállni a dologból. Nem érdekelte már igazán őket. Négy osztály maradt csak, ez a négy osztály metszette ki végül is a Kalevalát. Ez a nyomat rendkívül hoszszú lett, de tulajdonképpen nem is a nagysága a rendkívüli benne, hanem az, hogy a gyerekek végig komolyan vették, nem szaladgáltak a vésőkkel, nem nagyolták el, roppant igényesen dolgoztak.

A sok kis tervből álltak össze a fejezetek?

Ez technikailag bonyolult volt, mert szétvagdosztuk a vázlatokat, összeragasztgattuk, aztán a háttereket összerajzoltuk mögötte, utána átmásolgattuk fekete papírra, változtatgattuk.

Sok régi fametszetet tanulmányoztunk, hogy megtudjuk, hogyan lehet változatosan kimetszeni vízfelületet, növényzetet, sziklát. Egy kicsit leegyszerűsítve mondom, valójában bonyolultabb volt. Az igazán szép az volt benne, hogy itt csak az a gyerek tudott dolgozni, aki képes volt arra, hogy a másik hibáit elnézze, hogy a másik hibáit kijavítsa. Képes volt elfogadni, hogy ő csak háttérrel véssék, mert még bizonytalanabb a keze egy kicsit, és szólt a másiknak, hogy: "Te, véss már ki a figurámat, mert én nem merek hozzányúlni!"

De technikailag azért nem ez a csúcsteljesítmény, inkább a színes linódúcok. Négy dúcra nyomunk linómetszeteket, ezt nemigen csinálják felnőtt képzőművészek sem. Mi is csak azért, mert a gyerek színek nélkül nem tudja elképzelni a látványt, neki mindig színekben jelenik meg minden.

Mi történik a nyomatokkal, hova kerülnek?

Gyártjuk a linóleummetszeteket, van már vagy nyolcvan kiló nyomat a szertárban, a gyerekek osztogatják egymásnak, de mi legyen a többivel? Először kiraktuk az iskola falára a metszeteket, a kollégák jöttek, hogy adjunk nekik is. Pedagógusnapra ajándékoztunk nekik. Azután kiállításokat rendeztünk. A kiállításon a látogatók vásárolni akartak. Hát akkor odaálltunk árulni a nyomatokat a kiállításaink előtt. Később szóltak a városból a művelődési ház igazgatók, hogy lesz náluk egy képzőművészeti filmszemle, lesz náluk egy néptáncfesztivál, menjünk már árusítani. Azután jött az ötlet, rendezzünk állandó kiállításokat különböző intézmények falaira, s elkezdtük a megyében ezt a munkát. Láthatók a nyomataink a kórházban a gyermekosztályon, a gyermekkönyvtárban, a Széchenyin az SZTK rendelőben, óvodákban. Nemcsak grafikákat, festményeket is teszünk ki, de a grafikák adják az anyag legnagyobb részét. Ezekkel a kiállításokkal azután a gyerekek végképp nem lesz hiábavaló a munkája, látszik, hogy ér valamit, hiszen elmegy az SZTK rendelőbe, ott látja a saját vagy az osztálytársa alkotását. Mióta ezeket csináljuk, az órán nem is órai a hangulat, hanem műhelyhangulat van. Ez persze sokkal

A világ teremtése, Vajná születése

nagyobb szigorúságot jelent, mint egy sima tanítási óra, hiszen amíg csak a gyerek képzése a cél, addig a gyerek legyint egyet, hogy na hát, puff neki, most nem tanultam meg, majd legközelebb. De mikor már az a tét, hogy a képét várják a kórházban vagy a kiállítóteremben, akkor komolyabban veszi a dolgokat.

Ez minden osztályra érvényes?

Igen. Minden osztályban úgy építem fel a tanulási anyagot, hogy évente egyszer vagy kétszer, egyes osztályokban négyszer is lehessen valami ilyenfajta alkotómunkát végezni: egy nagy képen összegezni a tanulmányokat. Persze vannak olyan tanulócsoporthok, akik nem ilyen művészelkések, ott inkább perspektívát tanulunk, természet utáni rajzot stb. Tehát ha egy osztály nem bukik arra, hogy alkotunk, illusztrálunk vagy képzeletből építünk fel képet, akkor ott nem erőltetem. Ezt ki kell érdekelni.

Hogy alakult ki a metszőkör?

A metszőkör úgy alakult ki, hogy egyre többen jöttek be péntek délután dolgozni az iskolába. A lakótelepi népművelő mondta, hogy neki lenne erre pénze, csináljunk egy szakkört. Iskolai szakköröm mindig volt, de az iskola nem tud erre pénzt fizetni. Amíg csak iskolai volt a szakkör, úgy kellett összekérezgetni az anyagokat mindenhol. Most meg már nagyobb vállalkozásokhoz tudunk pénzt szerezni máshonnan is. Mert pusztán az kijön ugyan évi negyven-ötven forintból, ennyit adnak be a gyerekek évente, hogy a gyerek az alapeszközökön - vízfesték, zsírkréta, filctoll, színes ceruza, színes papír - túl csinál évente egy-két kisebb linónyomatot. De ha egy ilyen Kalevala-nyomatot meg akarunk csinálni, az már ebbe a keretbe nem fér bele. Ha mindent önállóan a gyerek állna, az körülbelül évi

Vejnemöjnen és Ilmarinen lánykérőbe indul Északra

nyolcvan forint lenne. Ez túl sok, egy négy-öt gyerekes családtól nem vehet el az iskola ennyit rajzfelszerelésre. Tudom, hogy sokkal többet elvesz gyakorlatilag, de akkor már nem lehetne modellértékű a mi munkánk, hogyha egy ilyen rajztanítási technikához többletpénzeket használnánk fel. Egyébként lehetne önellátó a szakkör, csak nincs linónyomó gépünk. Most csinálnak egyet. Ha lesz egy gépünk, akkor fönn tudjuk tartani magunkat, tudunk annyit eladni, amennyibe kerül.

Mennyibe kerül egy-egy ilyen linónyomat?

Tíz forintért kezdtük árulni, mos már negyven-ötven forintért adunk egy nagyméretű színes linónyomatot, mert valahogy így alakult ki. Egyszerűen a vásárlók szóltak, hogy ez a pénz kevés a képekért, és akkor a gyerekek följebb vitték az árat. Én általában nem vagyok ott az árusításoknál, mert nem vagyok túl jó árus típus, egy szülő megy el velük általában.

Térjünk vissza egy kicsit a Kalevalára! Mi fogta meg benne a gyerekeket, mennyire foglalkoztak ezzel szívesen?

Őszintén szólva nem tudom, hogy mi fogta meg őket a Kalevalában. Amikor fölolvastam, iszonyú csöndben voltak, és elkezdtek rajzolni. Szerintem csak a nyelv lehetett az, ami hatott rájuk, mert gyönyörű a nyelve. A Rác István fordítás egészen mai nyelven szállítja ezt az ősi mítoszt az alliterációival, az ismétléseivel. Csodálatos nyelve van. Persze emellett tetszettek nekik a harcos részletek, a varázslások, aztán Lemminkeinen, a nagy nőcsábász meg a nagy harcos; a kalandrésze a dolognak, a meserésze a dolognak. De én azt hiszem, hogy maga a nyelv volt az, ami ennyire megigézte őket, mert tényleg nagy élmény volt nekik hallgatni a Kalevalát.

A tűz elfogása

Hogy került ki a nyomat Finnországba?

Úgy került ki, hogy a finn nagykövetségre küldtünk egy nyomatot, és megköszöntük nekik a Kalevalát, mert végül is ők szállították az alapanyagot. Ők kiküldték Finnországba. Majd a Néplap írt rólunk, a TV fölvetett forgatási anyagot, az Ablak leköszölte, s elkezdtek szállingózni az érdeklődők. Többek között, mivel most lesz egy finn-magyar est a TV-ben decemberben, ennek a stábjából is eljött két tévés, az egyikük finn, a másikuk magyar. Ezekén a csatornákon jutott ki Finnországba.

Pontosan hova?

A képzőművészeti egyetemre, a képzőművészeti főiskolára. Rác Istvánnak akartam elküldeni egy nyomatot minden áron,hármat is útnak indítottam, remélem, legalább az egyik majd odatalál, mert kettőről már tudom, hogy eltérítették valahova. Hámori Csaba volt kinn Finnországban, ő is vitt ki egy nyomatot.

Kiderült, hogy a finnek nem ismerik igazán a Kalevalát. Náluk nem írták át új-finnre. Régies nyelven olvasható, ahogy Lönnrott összeszedte. Azóta egy szót sem változtattak rajta, ráadásul a nagyon kifinomult irodalmárok fitorognak, hogy ez műköltészet, népies dal. A finneknél tehát furcsább egy kicsit a Kalevala megítélése, mint nálunk. Ez a finnországi tévés azon csodálkozott, hogy míg a finn gyerekek nem ismerik igazán a Kalevalát, a magyarok hogy ilyen jól tudják. Egy olyan tv műsort próbálnak most csinálni, ami bemutatná a finn gyerekeknek is ezt a művet. Nem tudom, pontosan hogy képzelik el, valami animációs film lesz belőle, vagy más.

Iakodalom Északon

Akkor ti a finnországi Kalevala-ismeretre jótékonyan hatottatok?

Ez egzotikus Kalevala nekik, hiszen itt tatár figurák jelennek meg néhol az északi népek közt, meg a viselet egészen különleges számukra, nem finn népviselet. Tanulmányoztuk ugyan, de hát csak átalakult a magyar gyerek kezében egy kicsit magyarossá minden ruha.

Az viszont biztos, hogy lelkiileg nagyon megfogta a gyerekeket a Kalevala, meg főleg az együtt végzett munka. Ezek a gyerekek nagyon sokat változtak a munka során. Komolyodtak, értek. Sokkal komolyabban tudtak a végén már együtt dolgozni, mint azelőtt, bár a metszőkörösöknél ez alapfeltétel. Metszőkörös csak ilyen lehet. Ha trikónkat magára húzza...

Van trikótok is?

Van trikónk is, meg bélyegzőnk is meg mindenünk van, mint a gittegylet a Pál utcai fiúkban. Ez olyan igazi gittegylet, csak dolgozunk is. Hogy valaki metszőkörös legyen, ahhoz az kell, hogy nagyon megbízható legyen, nagyon fegyelmezett, hiszen ha itt vésőkkel kapkod a másik felé, kiszúrja a szemét. Ezek a metszőkörös gyerekek olyanok, hogy rájuk lehet bízni egy játszóház önálló levezetését. Saját kiállításaink megnyitóján szoktunk játszóházat tartani, de újabban más kiállítások megnyitójára is hívnak. Ilyenkor bejön nyolcvan gyerek a városból vagy a faluból Monokon, Nyíregyházán, Budapesten, Szegeden, és akkor az én gyerekeim felkészülnek egy-egy csoportnak a vezetésére. Én meg csak nézem őket főnről. Nagyon szépen tudnak foglalkoztatni tíz-tizenöt fős kis gyerekcsoportokat.

Érdekes gondolattechnikákkal olyan képeket készíttetnek el a többiekkel, mint ami a falakon látható.

Ezek az élmények összekovácsolják a metszőkört, nem szeretnek a gyerekek kikerülni belőle. Ha elvégzik az nyolcadik osztályt, utána még visszajárnak dolgozni.

Mi marad meg ebből a négy évből a gyerekekben?

Ezek a gyerekek végigdolgozzák itt a négy évet. Azt nem tudom, hogy mennyi marad meg bennük a művészetből vagy az alkotó magatartásból, de az nagyon fontos, hogy valami megmaradjon, mert nagyon nehéz elképzelni, hogy alkotó munka nélkül valaki végig tudja élni az életet harmonikusan, viszonylag harmonikusan, nagyobb konfliktusok nélkül. Éppen egy olyan költő ír erről, aki fiatal korában megtapasztalhatta az élet nehézségeit. Gregory Corso, akitől az idézet származik, olasz bevándorló gyermek Amerikában, és tizenhat évesen - már különböző nevelőintézetek és börtönök után - találta meg magának az alkotómunkát, a költészetet. Ő ír nagyon szépen a művészet, a költészet hasznáról, értelméről az ember életében: "Szeretem a költészetet, mert szeretetre készítet, és bemutatja nekem az életet. A bennem elhúnyó tüzek közül az egyik lángol, mint a nap, nem világíthatja be magánéletemet, emberi kapcsolataimat vagy társadalmi magatartásomat, de közli velem, hogy lelkennek árnya van."

x x x

Sokáig hallgatnám, nézném, hogyan folyik a művészeti nevelés a Münnich Ferenc úti Általános Iskolában, a Széchenyi városrész egyik korszerű tanintézetében, ahol értő pedagógus vezetésével szinte csodákra képesek a gyerekek is.

Kaposvári Gyöngyi
muzeológus